

Grundtvig om folkekirken

på Den grundlovgivende Rigsforsamling i 1849

I det oprindelige udkast til grundloven af 1849 lød paragraf 2 om folkekirken således: »Den evangelisk-lutherske Kirke er, som den, hvori den overveiende Deel af Folket befinder sig, at ansee som den danske Folkekirke og nyder, som saadan, Understøttelse af Staten.« I det af rigsdagen (Den grundlovgivende Rigsforsamling) nedsatte udvalg, hvis formand var *C. C. Hall*, foreslog flertallet (13 mod 3), at ordene »som den, hvori den overveiende Deel af Folket befinder sig, at ansee som« skulde udgå, og at ordene »nyder, som saadan, Understøttelse« skulde erstattes af »understøttes«. Et mindretal i udvalget ønskede en tilføjelse, der gik ud på, at ethvert medlem af folkekirken »ved ministerielle Handlinger«, dvs. dåb, nadver og konfirmation, skulde kunne henvende sig til den præst i folkekirken »han ønskede«. – I to andre paragraffer, som behandledes ved samme lejlighed, blev friheden for fremmede kirker og trossamfund fastsat. I den derpå følgende forhandling udtalte Grundtvig:

Da baade Staten og Kirken ere fremmede og saare misbrugte Ord, skal jeg ikke indlade mig paa Tale om dem, hvorpaa der endnu fra saa mange Sider lægges saa megen Vægt. Jeg vil kun udtrykke min Glæde derover, at nærværende Udkast virkelig har erklæret sig for den frie Gudsdyrkelse her i Landet; thi vel har Religionsfriheden været vor Selvroes, alle vi, som kalde os Protestanter – i næsten 300 Aar; men naar man vilde spørge om, hvad man har meent dermed i Danmark, saa vil man derpaa egentlig kun faae det meget daarlige Svar, at hvis man holder det ved sig selv, saa kan man frit troe hvad man vil, og at naar man kun høitidelig bekjendte sig til den herskende Religion, man ikke behøvede at frygte for den spanske Inquisition, om man virkelig troede det, hvad man udvortes bekjendte sig til. Istedendfor den Reli-

gionsfrihed, som vi i det øvrige protestantiske Europa og her i Norden havde leget med, ere derfor Englænderne, med deres gode Øie for det Virkelige gaet lige til Sagen og have indrømmet Gudsyrkelsesfrihed.

Jeg skulde derfor ogsaa have ønsket, at den Paragraph i Grundloven, som fastsætter en saadan Gudsyrkelsesfrihed, at den var ved denne Leilighed kommen til at staae i Spidsen, følgelig ved den endelige Behandling først bleven afgjort, før Talen bliver om hvad der i Udkastet kaldes en Folkekirke, der endnu bestandig skulde staae i nøiere Forbindelse med Regjeringen; thi der lader sig egentlig ikke sige Noget med Rette for eller imod en saadan Folkekirke, før det er bestemt, at Gudsyrkelsesfriheden skal under alle Omstændigheder være fri i Landet. Da vi imidlertid nu først skulle afhandle en Paragraph, der giver Bestemmelse om Noget, der skal kaldes Folkekirke, saa maa jeg udtale hvad jeg allerede i Anledning af den Pligt, der skulde paalægges Kongen om at bekjende sig til noget Vist, har anmærket, at ved evangelisk-luthersk derved siges slet ingenting, og at jeg mener, at man burde ikke have bestemt Noget om denne Folkekirkes Tro, men skal der bestemmes Noget, saa maa det være Noget, der virkelig lader sig paavise, da det er aabenbart Udkastets Hensigt, som jeg ingenlunde kan laste, at ved Folkekirke kun skal forstaaes hvad den største Deel af Folket har udvalgt og frit udvalgt som sin Gudsyrkelse, saa agter jeg at foreslaae, at Paragraphen begyndte med det, og at det kom til at hedde: at saalænge som den overveiende Deel af Folket enten bekjender sig til hvilkensomhelst Tro, eller, om man vil, bekjender sig til den evangelisk-christelige Tro efter den hellige Skrift, saalænge skal en dertil svarende Gudsyrkelse vedligeholdes paa offentlig Bekostning. Mig synes saaledes, at der aldrig i en Grundlov bør sættes nogen Bestemmelse om, at Regjeringen ubetinget skal underholde en saadan Anstalt for en vis Religion, men at det maa lades frit og aabent, idet der sættes fornævnte Betingelse, som vistnok er den eneste, der kan retfærdiggjøre det, ligesom jo ogsaa at Historien vil lære os, at, dersom der kommer en Tid i et Land, hvor en Kirke eller en kirkelig Indretning, som vedligeholdes paa offentlig Bekostning, da den mishager den største Deel af Folket, da er den kun til Byrde, da frembringer den kun en Modstand mod Regjeringen i Anledning af en saadan begunstiget Statskirke, hvortil paa en eller anden Maade

hele Folket maa bidrage, medens den største Deel af det nødes til selv at sørge for sine religiøse Fornødenheder, og vi have for vore Øine i England et i denne Henseende meget lærerigt Exempel.

Jeg skal endnu kun erklære mig for Mindretallets Forslag om Sognebaandets Løsning, denne Tilladelse for alle Medlemmer af den begunstigede Kirke, hvad enten vi kalde den Statskirke eller Folkekirke, til at betjene sig af hvilkensomhelst af de i den beskikkede Lærere. Det er en saadan Frihed, som man skulde tænke aldrig kunde være bleven savnet, fordi det jo aabenbart ligger i ethvert saadant Samfunds Interesse, at de skulle ansee det som en Heelhed og ikke ansee det som Noget, der bestod af ligesaa mange Stykker som Sognekirker og Sognepræster, da det maatte ansees at være ganske ligegyldigt fra Regjeringens og fra Heelhedens Side, hvilkensomhelst af de beskikkede Præster der bruges til at udføre Handlingerne. Imidlertid har Erfaring lært os, (at det ikke er saa,) og det var jo let at opregne Grundene dertil, som viselig ikke ligge saa dybt, som det meget hyppigt er bleven søgt, det var ingen Kunst, men det behøves heller ikke; thi naar det kun skeer, at Gudsdyrkelsen bliver fri i Landet, saa ville vi meget snart lære, vi som ere Lærere i den begunstigede Kirke, og ønske, at den bestandig maa blive Folkekirke, ønske at den bestandig maa have den overveiende Deel af Folket for sig, vi ville snart lære at gennemføre al den Frihed, som nogen af Medlemmerne kan med Billighed forlange, saa at, om det end ikke kom til at staae i Grundloven, saa vilde jeg dog trøstigt forudsige, at det skete af sig selv. Jeg skulde derfor ikke mene, at der behøvedes noget Forsvar for dette Forslag uden at det skulde være, at det synes overflødigt; saaledes anseer jeg det imidlertid nu efter vor nærværende Stilling ikke, og, da det aldrig kan gjøre Skade, skal ogsaa jeg stemme derfor, men maa dog anmærke, at det maatte affattes lidt anderledes, da det jo dog ikke skal være noget Privilegium for Mandkjønnet, og jeg dog seer, der staar et »han«, som jo ikke lader sig anvende paa andre. Det maatte altsaa være alle voxne Medlemmer af Folkekirken, der havde denne Frihed at henvende sig ved ministerielle Handlinger, hvori det havde været bedre at der havde været betegnet Daaben, Nadveren, Confirmationen, som er det, der egentlig kan blive Spørgsmaal om med Hensyn til den indvortes Tanke.

Hvad Flertallets Forslag angaaer, at der skal indhentes en Be-

tænkning fra et Kirkemøde, før Folkekirkens Forfatning bestemmes ved Lov, da er det jo vistnok Noget, som der ikke kan være Noget at indvende imod, skjøndt vel heller ikke Noget, der kan ventes synderlig gode Frugter af. Jeg skal altsaa, for ikke at opholde Forsamlingen, kun udtrykkelig forbeholde mig det Ændringsforslag til § 2, som jeg allerede forud, det haaber jeg, noksom har betegnet.

Efter Grundtvig talte *Mynster* (Sjællands biskop J. P. Mynster), som ønskede, at der i paragraffen efter ordene »den evangelisklutherske Kirke« skulde tilføjes: »efter den augsburgske Troesbekjendelse«. Han mente ogsaa, at statens understøttelse af folkekirken ikke blot skulde være »en pecuniar Understøttelse« og derfor, at det yderligere skulde tilføjes: »ligesom ogsaa denne Kirkes Lære meddeles i Statens offentlige Undervisningsanstalter.« – Han hævdede desuden, at »det i Stænderforsamlingen viste sig, at Folket ogsaa ønskede fremdeles, at Sognebaandet ikke skulde paa den Maade blive løst, at Menighedernes Medlemmer ganske kunde adskille sig fra deres Præster«. Grundtvig udtalte hertil senere i samme møde:

Ja, jeg skal ikke tale mod det, at gjøre den augsburgske Confession til en symbolsk Bog i Folkekirken, thi det har vel ingen Nød; men derimod maa jeg ligefrem modsige, hvad den høiærværdige Taler nys paastod, at da Sognebaandets Løsning blev behandlet her i Landet før endeel Aar siden og blev ogsaa forhandlet ved Stænderforsamlingen, at Folket da viste sig utilbøieligt dertil, og tillige skal jeg anmærke, at naar den samme høiærværdige Taler mente, at det burde paalægges fremdeles, trods al Religionsfrihed, at i alle offentlige Lærestalter skulde bruges en efter den augsburgske Confession affattet Lærebog, da vil jeg kun bemærke, at saa er det jo en herskende Kirke, man dog alligevel vil have.

I det næste indlæg udtalte *I. A. Hansen* bl.a.: »Jeg mener, at man først maa komme paa det Rene med, hvorledes Religion og Kirke hidtil have staaet her i Landet. Spørge vi altsaa: har her hidtil i Landet været nogen Kirke, nogen luthersk-christelig Kirke i christelig Forstand, saa troer jeg, vi Alle maa svare: »nei, der har ingen været; her har været en kirkelig Tvang, et Tvangshuus, hvori man med Lovens Sværd har indjaget alle dem, der fødtes her i Landet af luthersk-christelige Forældre.« – Udvalgets ordfører Hall vendte tilbage til denne udtalelse i sin afsluttende bemærkning, idet han dog ikke gentog *I. A. Hansens* ord, men i stedet anførte den bemærkning af en anden taler, »at Børn ved Politibetjente

skulde være bragte til Daaben, og derfor har spurgt, om det ikke var et »Noget«, som han sagde.« – Hall kunde ikke billige noget sådant; »men«, tilføjede han, »dette Udtryk er ogsaa høist forskjelligt fra det Ord, som jeg fandt ubeføiet og som jeg ikke troer behøver at gjenta-ges.« Hvortil Grundtvig bemærkede:

»Maatte jeg erindre, at dersom det er Ordet Tvang, Ordføreren sætter sig imod som ubeføiet, saa finder jeg, at det er det eneste rette.«

I den endelige udformning af grundloven blev paragraffen om folkekirken § 3 med følgende ordlyd: »Den evangelisk-lutherske Kirke er den danske Folkekirke og understøttes som saadan af Staten.« – Der stemtes ved navneopråb. 123 var til stede, 26 var fraværende, og 1 stemte ikke. 119 stemte »Ja.« 4 stemte »Nei.« Til de fraværende hørte Grundtvig og Mynster.